

معرفی مشخصات کتاب شناختی و توصیف محتوای فصول

کتاب "دموکراسی و تعلیم و تربیت؛ مقدمه ای بر فلسفه تعلیم و تربیت" در سال ۱۹۱۶ توسط جان دیویی به رشته تحریر درآمده است و از آن زمان تا کنون توسط ناشران متعددی تجدید چاپ شده است. امروزه نیز نسخه الکترونیکی آن از طریق اینترنت در دسترس است.

کتاب ۲۶ فصل دارد؛ از دید ویکس^۲ (۲۰۰۷)، "دموکراسی و تعلیم و تربیت" از دو محور عمده تشکیل شده است؛ محور اول شامل فصول یک تا هفت که از مبانی نظری تعلیم و تربیت دموکراتیک سخن می‌گوید و محور دوم شامل فصول هشت تا بیست و شش که بازسازی مفاهیم اصلی تعلیم و تربیت نظیر اهداف، روش و موضوع بر اساس مبانی نظری گفته شده را در بر می‌گیرد.

هنسن^۳ (۲۰۰۶)، در قالب همین دو محور عمده، کتاب را مشتمل بر چهار بخش معرفی می‌کند؛ بخش اول شامل فصول یک تا پنج است که در آن دیویی به بررسی چرایی اهمیت بنیادین تعلیم و تربیت برای ماهیت و استمرار هر جامعه بشری پرداخته است. عناوین این فصول به ترتیب "تعلیم و تربیت؛ ضرورت زندگی"، "تعلیم و تربیت به مثابه یک کارکرد اجتماعی"، "تعلیم و تربیت به عنوان راهنمایی"، "تعلیم و تربیت به عنوان رشد" و "آماده سازی، شکوفایی و انضباط رسمی" می‌باشد. در این فصول دیویی ضرورت تعلیم و تربیت را در تجدید حیات اجتماعی و از طریق مشارکت فعال افراد در ارتباطات متقابل موجود در محیط اجتماعی و از طریق راهنمایی و نه اجبار فیزیکی آنها می‌بیند.

بخش بعدی فصول شش تا چهارده را شامل می‌شود. در فصول شش و هفت، دیویی تعلیم و تربیت را به عنوان بازسازی مداوم و گسترده تجربه انسانی و دموکراسی را به عنوان شیوه‌ای از زندگی معرفی می‌کند. در فصل ششم با عنوان "تعلیم و تربیت محافظه کارانه یا پیشرو"، دیویی مطرح می‌کند تعلیم و تربیت می‌تواند به صورت گذشته نگر یا آینده نگر در نظر گرفته شود که در حالت گذشته نگر، استانداردها و الگوها در گذشته جستجو می‌شود.

"تصور و فهم دموکراتیک از تعلیم و تربیت" فصل هفتم کتاب است؛ دیویی نشان می‌دهد که چگونه ایده دموکراسی به عنوان حالتی از تجربه برقراری ارتباط متقارن و روشی برای زندگی، معیاری برای سازماندهی مجدد رویه‌های کنونی تربیتی فراهم می‌آورد. دموکراسی تنها در صورتی می‌تواند وجود داشته باشد که رویه‌های تربیتی دوباره به گونه‌ای ساخته شوند که تمام افراد ظرفیت‌های بالقوه انسانی خویش را دریابند. هم چنین از دید وی تربیت به منزله فرآیند بازسازی و رشد مستمر افراد، متقابلاً متضمن ایده دموکراسی است و اگر چنین فرآیندی رخ دهد، دموکراسی به خودی خود پدیدار می‌شود. به این ترتیب دیویی در فصل محوری ۷ رابطه‌ای بوم شناختی و همزیستی بین تعلیم و تربیت و دموکراسی برقرار می‌سازد.

فصول هشت تا چهارده، مطالعه‌ای هنرمندانه از عوامل ساکن در قلب تدریس و یادگیری را تشکیل می‌دهند: اهداف، انگیزش، علاقه، خود انضباطی، تعامل اجتماعی، تفکر، روش و موضوع. به زعم هنسن (۲۰۰۶)، دیویی به طور خستگی ناپذیری برای برقراری پیوستگی ارگانیک بین این اصطلاحات کار می‌کند. از دید او این اصطلاحات پدیده‌های مجزا و گسسته را توصیف نمی‌کنند. آنها جنبه‌ها یا مراحل از کل تجربه آموزش و یادگیری را نشان می‌دهند. کلیبارد^۴ (۲۰۰۶)، معتقد است دیویی قائل به وحدت موضوع درسی و روش

ram_somayyeh@yahoo.com

2. Wakes
3. Hansen
4. Kliebard

۱. دانشگاه تربیت مدرس

تدریس است؛ به عبارت بهتر یکی از دوگانه‌انگاری‌هایی که دیویی آن را به چالش می‌کشد این است که "موضوع درسی" و "روش تدریس" به عنوان دو محور مستقل در نظر گرفته شوند. موضوع درسی، چیزی جدای از تجربه بشری که زندگی انسانی فردی را شکل می‌دهد نیست. کار معلم و در واقع برنامه درسی برقراری رابطه بین تجربه نسبتاً جدید و ناتمام اما بدون واسطه و حیاتی کودک با تجربه منطقاً سازماندهی شده اما نسبتاً دور و انتزاعی نژاد بشری است.

این نوع تلفیق تجارب حال و گذشته در تربیت رسمی، منعکس کننده ایده آل دموکراسی دیویی است و علاوه بر آن برای تحقق و حفظ زندگی اجتماعی دموکراتیک حیاتی است (پیچ، ۲۰۰۶).

از دید هنسن فصول یک تا چهارده دربردارنده هسته اصلی دیدگاه دیویی درباره عمل تربیتی واقعی است. پس از آن دیویی در فصول پانزده تا بیست و سه به بررسی گستره وسیعی از مفروضات تاریخی و معاصر درباره آموزش و پرورش و تجربه انسانی می‌پردازد که او استدلال می‌کند مانع "تحقق مناسب ایده آل دموکراسی" هستند. این فصول، نقدی فلسفی بر کل تاریخ اندیشه و عمل غربی است. او به دنبال روشن کردن همزمان خاستگاه‌ها و پیامدهای زیانبار تفکر دوگانه‌انگار است که ذهن را از بدن، کار فکری را از کار فیزیکی، فکر را از عمل، فرد را از جامعه، طبقه اجتماعی را از طبقه اجتماعی، انسان‌گرایی را از طبیعت‌گرایی و ... جدا می‌کند. به زعم دیویی این تمایزات نه ذاتی و درونی که اجتماعی و تاریخی هستند و ریشه در فلسفه یونان دارند. از دید دیویی مسئله تعلیم و تربیت در جامعه دموکراتیک دور ریختن این دوگانه‌انگاری‌هاست.

در بخش چهارم و پایانی کتاب، شامل فصول بیست و چهار تا بیست و شش، دیویی به فلسفه، دانش و اخلاق می‌پردازد. بر خلاف اغلب مواجهات نظری فارغ از بافت و زمینه که از این مباحث در تاریخ ایده‌ها وجود دارد، دیدگاه دیویی به جهان معاصر متکی باقی مانده است. او برداشت‌های قبلی و فعلی از فلسفه، دانش و اخلاق را مورد انتقاد قرار می‌دهد و از طریق لنز "معیار دموکراتیک خود از رشد"، تفسیر مورد نظرش از هر کدام را ارائه می‌دهد. اساساً، دیویی ادعا می‌کند، فلسفه نام دیگری برای "نظریه عمومی آموزش و پرورش" است (ص ۳۳۸). از دید او تعلیم و تربیت آزمایشگاهی است که در آن ترجیحات فلسفی، عینیت یافته و مورد آزمون قرار می‌گیرند. در فصل بیست و پنجم ذیل بحث از "نظریه‌های دانش"، بر تداوم و پیوستگی به جای دوگانه‌انگاری تأکید می‌کند و در فصل بیست و ششم، مهم‌ترین مسئله تربیت اخلاقی در مدرسه را رابطه دانش و رفتار معرفی می‌نماید.

مروری اجمالی بر مقصود و مضمون اثر

هنسن (۲۰۰۶)، با توجه به درهم تنیدگی مفاهیم ذکر شده در کتاب، نوع قلم، ساختار مطالب و اصطلاحات به کار گرفته شده توسط دیویی اذعان می‌دارد نمی‌توان به این سؤال که "دموکراسی و تعلیم و تربیت چیست؟" پاسخ مشخصی داد. با این همه وی معتقد است کتاب دیویی با عنوان متقاعدکننده "مقدمه‌ای بر فلسفه تعلیم و تربیت"، به عنوان یک تلاش پژوهشی و نه یک محصول صیقل خورده پس از تحقیق، در مجموع پژوهشی نظام‌دار فلسفی در تعلیم و تربیت است؛ اثری پیرامون مطالعه تعلیم و تربیت و رابطه آن با فرد و جامعه؛ دربردارنده پاسخ فلسفی دیویی به تغییرات سریع اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و تکنولوژیکی که وی در طول دوره زندگی خودش شاهد بوده است. تغییراتی نظیرگذر از اقتصاد کشاورزی به اقتصاد صنعتی و تحولات بی پایان و اغلب نامطلوب جهان شهری که تا حال حاضر هم ادامه دارد. دیویی تلاش کرده تا آموزش و پرورش را که به اعتقاد او مردم برای درک و شکل‌دهی خلاقانه و انسانی این تغییرات توقف ناپذیر نیاز دارند تشریح و توجیه کند؛ به عبارت دیگر، "دموکراسی و تعلیم و تربیت"، بیانی جامع از فلسفه تجربه‌گرای دیویی در ارتباط با تحولات عظیم اجتماعی است که در جهان از طریق علم و صنعت در حال رخ دادن است و نیاز به همراهی تحول اهداف و روش‌های تعلیم و تربیت عمومی در پرتو دموکراسی را اقتضا می‌کند (تانر، ۲۰۱۰).

خود دیویی (۱۹۱۶)، در پیشگفتار مختصر کتاب، هدف کتاب را چنین تشریح می‌کند:

"این کتاب مشتمل است بر شناسایی و بیان ایده‌هایی که یک جامعه دموکراتیک به آن دلالت می‌کند و به کار بردن این ایده‌ها برای مسائل مربوط به آموزش و پرورش. این بحث شامل اهداف و روش‌های سودمند آموزش و پرورش عمومی از این نقطه نظر است و در ضمن سنجشی انتقادی از نظریه‌های شناخت و رشد اخلاقی است که در شرایط اجتماعی پیشین پدید آمده‌اند، اما هنوز هم در جوامع ظاهراً دموکراتیک به کار گرفته می‌شوند و مانع تحقق کامل ایده‌آل دموکراسی می‌گردند. فلسفه مندرج در این کتاب رشد دموکراسی را با توسعه روش‌های تجربی در علوم، ایده تکامل در علوم زیستی و سازماندهی مجدد صنعتی مرتبط می‌سازد و بر این متمرکز است که نشان دهد تغییرات موضوعات و روش‌های تعلیم و تربیت باید با این تحولات همسو گردد".

به زعم ادلر^۱ (۱۹۸۲)، دیوئی در "دموکراسی و تعلیم و تربیت" برای نخستین بار دو مفهوم حق رأی و حق تعلیم و تربیت را به هم پیوند زد. پیام انقلابی این کتاب تأکید بر برابری فرصت‌های آموزشی هم به لحاظ کیفی و هم به لحاظ کمی برای همه کودکان بود زیرا حق رأی بدون حق تعلیم و تربیت به جای اینکه به دموکراسی و پیروی از قانون و مؤسسات مردم‌نهاد منجر شود به حکومت عوام منتهی می‌گردد؛ اما نادینگر^۲ (۱۹۸۳)، در نقد ادلر، یکسان‌پنداری تمامی دانش‌آموزان و ارائه آموزشی کاملاً یکسان در قالب تعالی شناختی را سبب برابری کیفیت آموزش نمی‌داند. وی تأکید می‌کند یکی از وجوه افتراق دیدگاه‌های دیوئی با برداشت ادلر، توجه دیوئی به تربیت شغلی و حرفه‌ای و تأکید وی بر پیوند ارگانیک آموزش و تجارب شخصی و در نتیجه بین آموزش و زندگی در جامعه معاصر است.

از سوئی پیچ (۲۰۰۶)، معتقد است صرف نظر از فقدان کلمه "برنامه درسی" در عنوان کتاب و عنوان فصول آن، بسیاری از دانشجویان تعلیم و تربیت می‌دانند که برنامه درسی یکی از مباحث اصلی در این کتاب است. به زعم وی دیوئی در سرتاسر دموکراسی و تعلیم و تربیت تصریح کرده است: دانش آموزش داده شده در مدارس دور از واقعیات است و نگرانی‌های حیاتی زندگی برای انسان بودن ما را نادیده می‌گیرد. برنامه درسی تک منظوره مدرسه، اشتیاق ما برای ارتباط بین دانش و عمل، خود و دیگری و ذهن و قلب را نادیده می‌گیرد.

فنسترماخر^۳ (۲۰۰۶)، اهمیت محوری دانش‌آموز در مباحث دیوئی را مورد توجه قرار داده و معتقد است بررسی پیرامون "دانش آموز" حجم عظیمی از مباحث کنونی تعلیم و تربیت را حتی اگر آشکار نباشد به خود اختصاص داده است! در عین حال همین مباحث، نسبت به آنچه دانش‌آموزان با خود به محیط‌های تربیتی می‌آورند، آنچه مطلوب آنهاست، آنچه مهم می‌پندارند و برای آن برنامه‌ریزی می‌کنند اگر بی توجه نباشند بسیار کم توجه می‌کنند؛ به عبارت بهتر دانش‌آموز از دید آنها یک "بزه" یا "موضوع شناسایی" است نه یک "سوژه" یا "فاعل شناسا"! چنین تصویری در کتاب "دموکراسی و تعلیم و تربیت" غیر ممکن است. در این کتاب و کلاً آثار دیوئی، دانش‌آموزان به عنوان اشخاصی هدفمند، توانمند، مستقل و مستحق خودمختاری، هسته مرکزی مباحث را شکل می‌دهند. نکته‌ای که هم در گفتمان کنونی ما در تعلیم و تربیت مغفول است و هم هنگام بحث از کارهای برجسته تربیتی دیوئی به شایستگی بدان پرداخته نمی‌شود. به زعم وی، دموکراسی و تعلیم و تربیت کاری است که در آن دانش‌آموز قابل مشاهده و حیاتی است؛ در نظریه، تحقیق، سیاست و عمل تعلیم و تربیت جایگاه مرکزی دارد. متن دیوئی به ما اجازه می‌دهد تا دانش‌آموز را دوباره کشف کنیم و او را به جایگاه مهم و قابل توجهش در گفتمان‌های متعدد تربیتی برگردانیم.

از سوئی کلیبارد (۲۰۰۶) بر این باور است که بخش عمده‌ای از دموکراسی و تعلیم و تربیت درباره "محتوای تدریس" است. وی معتقد است دیوئی با انتشار کتاب دموکراسی و تعلیم و تربیت در سال ۱۹۱۶، به ثمردهی پژوهش طولانی مدت خود برای پاسخ به این سوال

1. Adler
2. Noddings
3. Fenstermacher

که "ما باید چه چیزهایی تدریس کنیم؟" نزدیک شد. این سؤال با ضرورتی ویژه و هنگامی که دیویی در فاصله سال‌های ۱۸۹۶ و ۱۹۰۴ مدرسه آزمایشی خود را در دانشگاه شیکاگو راه اندازی کرد موضوعیت خود را برای دیویی پیدا کرده بود.

معرفی جایگاه و شرح دلایل ماندگاری اثر

به رغم کارهای متعدد دیویی در حوزه‌هایی نظیر متافیزیک، معرفت‌شناسی و نظریه ارزش، اما وی در سراسر امریکا به عنوان یک اصلاح طلب آموزش و پرورش شناخته شده است و اثر بسیار نافذی چون دموکراسی و تعلیم و تربیت را از خود به جای گذاشته است (بوئرسما، ۲۰۱۴). باید اذعان داشت هرچند نظرات تربیتی دیویی در آثار مختلف او ذکر شده^۲ ولی از دید بسیاری از صاحب‌نظران حوزه تعلیم و تربیت کتاب "دموکراسی و تعلیم و تربیت" دیویی شاهکار او در این حوزه می‌باشد؛ فیلد^۳ (۲۰۱۴)، معتقد است علاقمندی دیویی به نظریات تربیتی در طول اولین دهه حضور وی در کالج معلمان دانشگاه کلمبیا ادامه داشته و در این دوران وی به تألیفات متعددی در این حوزه دست زده که مهم‌ترین آنها "دموکراسی و تعلیم و تربیت" است.

به زعم بایستا^۴ (۲۰۰۶)، "دموکراسی و تعلیم و تربیت" در میان آثار دیویی اهمیت ویژه‌ای دارد زیرا در این اثر چرخشی ارتباطاتی در فلسفه او آغاز می‌گردد. به عبارت بهتر او مدعی است این کتاب، نقطه اوجی در خط فکری دیویی که در نوشته‌های پیشین او نیز دنبال شده بود محسوب نمی‌شود زیرا تلقی ارتباط گرایانه دیویی در دموکراسی و تعلیم و تربیت کاملاً جدید است و همین است که سبب می‌شود این کتاب گام تعیین‌کننده‌ای در توسعه تفکر دیویی محسوب گردد و چون ارتباطات را در مرکز عمل و نظریه تربیتی قرار می‌دهد در حوزه تعلیم و تربیت همچنان با اهمیت باقی می‌ماند.

تانر (۲۰۱۰)، نیز بر این باور است که مدرسه و جامعه نمی‌تواند پیشرو قلمداد شود مگر این که پتانسیل‌های انسانی را از طریق گسترش فرصت‌های تربیتی برای همه کودکان همه مردم فراهم سازد. در این راستا، "دموکراسی و تعلیم و تربیت" به عنوان یکی از قوی‌ترین و نظام‌مندترین بیان‌ها برای گشودن راه‌های اصلاحات آموزشی لازم در ایجاد جامعه دموکراتیک در امریکا همواره مطرح بوده و هست.

هوک^۵ نیز "طراوت معاصر بودن" و نیز "ارتباط قابل توجه به مشکلات عمده امروز" را از دلایل ماندگاری دموکراسی و تعلیم و تربیت می‌داند.

ذکر منابع برای اطلاع بیشتر از اثر

Hansen, David T. (2006). *John Dewey and our educational prospect: a critical engagement with Dewey's Democracy and education*. Albany: State University of New York

Hildebrand, David L. (2008). *Dewey: A Beginner's Guide*. Oxford: One world Publications

فهرست منابع و مآخذ

1. Boersema

۲. اجمالاً دیگر آثار تربیتی دیویی عبارتند از:

مدرسه و اجتماع (۱۸۹۹)، کودک و برنامه درسی (۱۹۰۲)، چگونه می‌اندیشیم (۱۹۱۰)، تجربه و آموزش و پرورش (۱۹۳۸)، رغبت و تلاش در آموزش و پرورش (۱۹۱۳)، طبیعت و سلوک انسان (۱۹۲۲)، آزادی و فرهنگ (۱۹۳۹)، فردگرایی: قدیم و جدید (۱۹۲۰) و هنر به مثابه تجربه (۱۹۳۴) (گوتک، صص ۱۲۱-۱۲۳).

3. Field

4. Biesta

5. Hook

گوتک، جرالڈ (۱۳۸۰). مکاتب فلسفی و آراء تربیتی، ترجمہ دکتور محمدجعفر پاک سرشت، تہران: سمت.

Adler, Mortimer J. (1982). *The Paideia Proposal: An Educational Manifesto*. New York: Collier Books. Available at Flinders, David J; Thornton, Stephen J. *The Curriculum studies reader*.(2004).London and new York: RoutledgeFalmer

Biesta, Gert.(2006). *Of all affairs, communication is themost wonderful ,The Communicative Turn in Dewey's Democracy and Education*. In John Dewey and our educational prospect: a critical engagement with Dewey's Democracy and education. Albany: State University of New York

Boersema, David.(2014). *American Philosophy*.Available at **Internet Encyclopedia of Philosophy**. *The Internet Encyclopedia of Philosophy, ISSN 2161-0002, http://www.iep.utm.edu/5/21/2014*

Dewey, John. (1916). *Democracy and education: An Introduction to the Philosophy of Education*. Delhi: Aakar Books

Fenstermacher, Gary D. (2006). *Rediscovering the Studentin Democracy and Education*. In John Dewey and our educational prospect: a critical engagement with Dewey's Democracy and education. Albany: State University of New York

Field, Richard. (2014). *John Dewey (1859—1952)*. Available at **Internet Encyclopedia of Philosophy**. *The Internet Encyclopedia of Philosophy, ISSN 2161-0002, http://www.iep.utm.edu/5/21/2014*

Hansen, David T. (2006). *John Dewey and our educational prospect: a critical engagement with Dewey's Democracy and education*. Albany: State University of New York

Hansen, David T. (2006). *Reading Democracy and Education*.in John Dewey and our educational prospect: a critical engagement with Dewey's Democracy and education. Albany: State University of New York

Hook, S. *Introduction to Democracy and education*, MW 9: ix–xxiv.

Kliebard, Herbert M. (2006). *Dewey's Reconstruction ofthe Curriculumfrom Occupation to Disciplined Knowledge*. In John Dewey and our educational prospect: a critical engagement with Dewey's Democracy and education. Albany: State University of New York

Noddings, N. (1983). *The False Promise of the Paideia: A Critical review of the PaideiaProposal, Journal of Thoughts*, 18(4). Available at Flinders, David J; Thornton, Stephen J. *The Curriculum studies reader*.(2004).London and new York: RoutledgeFalmer

Page, Reba N. (2006). *Curriculum Matters*. In John Dewey and our educational prospect: a critical engagement with Dewey's Democracy and education. Albany: State University of New York

Tanner, Daniel. (2010). *Democracy and education*.In Encyclopedia of curriculum studies/edited by Craig Kridel. California: SAGE Publications

Tanner, Daniel. (2010).*Dewey, John*.In Encyclopedia of curriculum studies/edited by Craig Kridel. California: SAGE Publications

Waks, Leonard J. (2007).*Rereading Democracy and Education Today:John Dewey on Globalization, Multiculturalism, andDemocratic Education*. E&C/Education and Culture 23 (1) (2007): 27–37